

крачки напредъ по оня път, по който е предпоставено на човечеството да върви.

Всичките економисти не сж съгласни, наистина, че непременно по тоя път ще тръгне цялото човечество. Някои последователи на манчестерската школа още мислят, че едва ли ще може и въ далечното бъдеще да изчезне наемничеството. „Сънъ е, казалъ напоследъкъ единъ отъ тяхъ,¹ сънъ, вдъхнатъ може би отъ едно великодушно, но химерическо чувство, да вижда човѣкъ въ развитието на цивилизацията единъ редъ фази, отъ които първата е робството, втората наемничеството (salarial), а последната съдружничеството (association)“. Но и да е сънъ дори утвърдението на Дюринга, че наемничеството е толкова опасна, колкото и прѣходна фаза въ човѣческия напредъкъ, не по-малко е вѣрно че съдружничеството се ползува днесъ за днесъ съ одобрението и на самите доктринери-економисти, на самите манчестерци. Сами тѣ както справедливо забѣлѣзва професоръ Иванюковъ, като излизатъ изъ принципа на невмѣшателството на държавата, оставятъ образованието и развитието на дружествата на собствените сили на работниците, които влизатъ въ тяхъ². А тъй като съдружническата организация на нашите странствуещи градинари се дължи изключително на тяхната инициатива и на техните сили, то тя не може да не бже одобрена дори и отъ ония економисти, които не вѣрватъ, че съдружничеството ще бже бъдещето на цялия човѣчески родъ. Напротивъ, отъ много изъ тяхъ тя ще бже прѣпоръчана, отъ много изъ тяхъ тя ще намѣри почетно мѣсто помежду примѣритѣ за съдружничество, дадени отъ покойния Джонъ Стюартъ Милль, въ главата „Вѣроятно бъдеще на работническите класове“ на неговата „Политическа економия“. И нашите градинари ще взематъ заслужено това мѣсто. Ако не ме стрѣскаше претенциозността на думата *Culturträger*, азъ можехъ да кажа, че въ страните, дѣто ходятъ, тѣ могатъ да се нарекатъ културтрегери въ повече отъ една смисълъ. Тѣ носятъ съ себе си не само културата на една необходима частъ отъ човѣческата храна, но и културата на единъ такъвъ дружественъ животъ, на една такава органи-

¹ La Théorie du Salaire. Par E. Levasseur, membre de l'Institut. Journal des Economistes, Janvier 1838.

² Основныя положенія теоріи экономической политики. Сочиненіе И. Иванюкова. 2 е изданіе Москва 1883. Стр. 135.